

Castell de Castellar

Aguilar de Segarra

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Al turó de la Serra del Castell
Emplaçament: Al sud est del terme, a l'oest de nucli
Alçada: 551,12

Coordenades:

Latitud: 41.72831
Longitud: 1.64928
UTM Est (X): 387661
UTM Nord (Y): 4620493

Classificació

Número de fitxa: 08002-34
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Edifici
Estil / època: Medieval Gòtic Modern Contemporani
Segle: XI
Estat de conservació: Regular
Notes de conservació: Parcialment rehabilitat 2011. Josep Maria Esquius, arquitecte. Cots i Claret, empresa constructora.
Protecció: Legal
Tipus de protecció > Europea
> Atributs Inspire:

- BCIN
- National Monument Record
- Defensa

Observacions protecció: BCIN. 452-MH / R-I-51-5169
Data aprovació: dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari IPA 524, CCAA 18114
Generalitat:
Accés: Restringit
Ús actual: Científic
Titularitat: Pública

Titular: Ajuntament d'Aguilar de Segarra

Fitxes associades:

Molí de Castellar

Nucli de Castellar

Camí de la Riera Maçana al Castell de C

Camí del Castell de Castellar i la Rectoria

Autor de la fitxa: Cristina Belmonte, iPAT Serveis Culturals

Data de registre de la fitxa: dt., 01/08/2017 - 02:00

Descripció

El Castell de Castellar s'aixecà sobre un aflorament rocós al cim de la Serra de Castellar, de 160 m d'alçada al marge dret de la riera de Rajadell, i amb un gran domini visual de la vall. Es tracta d'una edificació defensiva, amb origen en el segle X, molt reformada a partir del segle XIV. Presenta una planta aproximadament ovalada de 32 metres de diàmetre en l'eix llarg (extrems en els quals presenta una forma angulosa) i 28 en l'eix curt (d'extrems arrodonits), fruit de la seva adaptació a l'orografia del terreny. L'any 2007 amb motiu del projecte d'estudi, rehabilitació i restauració del Castell, es va realitzar una intervenció arqueològica al conjunt, dividida en dues actuacions: Un estudi de paraments i la realització de diversos sondeigs. Es realitzà un l'estudi de paraments de tots els murs de l'edifici, més d'una trentena, excepte aquells coberts per vegetació o algunes construccions del primer pis on no es podia accedir. A més a més també es van realitzar diversos sondeigs al subsòl per tal d'aprofundir en el coneixement del conjunt, ja que fins aquell moment no s'hi havia realitzat cap intervenció arqueològica. L'any 2011 i ja durant les obres de restauració i rehabilitació, es va realitzar una segona actuació. En aquest cas consistí en el seguiment arqueològic del desmuntatge controlat del conjunt d'estructures afectades pel nou projecte, així com de les rases, pous de fonamentació i dels rebaixos necessàries per a executar-lo. Un cop finalitzades ambdues intervencions, es va constatar que hi havia una clara homogeneïtat en la composició formal de les estructures del conjunt, i es van definir els trets principals de l'edifici, i tres grans horitzons cronològics d'ocupació. Abans d'iniciar-se les obres de rehabilitació, el Castell estava en força mal estat de conservació, bona part del forjat i les cobertes havien caigut i algunes parets, sobretot del pis superior amenaçaven ruïna. Amb aquestes condicions, durant la campanya del 2007 es van documentar més d'una trentena de murs, tots ells amb gruixos entre 0.60 i 1.20 m de potència. Les parets eren fetes de doble paredat amb carreus de mida mitjana i petita, lleugerament escairats col·locats a trencajunts i disposats en filades regulars. Els carreus més ben treballats i de majors dimensions és col·locaven a les obertures o a les cantonades de l'edifici. L'homogeneïtat constructiva, es trencava amb els lligams que unien les pedres. Els murs perimetrals i alguns interiors tenien molt poc morter, carreus més petits i la pedra millor treballada (s'associen als primers segles de funcionament del castell). Altres murs tenien abundant morter de color rosat i molt sorrenc, i es relacionen amb la transformació del castell en mas, ja en època moderna. A banda de les unitats muraries, es van documentar 101 obertures constructives de les quals, 26 eren portes, força similars entre elles i majoritàriament fetes amb arc de mig punt. La resta corresponen a balcons, finestres, espilleres i altres elements, entre els quals destacaven una finestra geminada i un altre amb arc conopial. També es van localitzar i documentar escales de pedra, paviments i estructures relacionades amb activitats agrícoles del mas. Les fases cronològiques del conjunt es van establir basant-se en tres elements principals, el repertori ceràmic recuperat, les relacions físiques entre estructures i la documentació històrica conservada. A la fase I

(ss. X-XIII) es situa la fundació del castell, segurament al segle X, dada confirmada de manera molta succinta amb l'excavació arqueològica, ja que es va recuperar un fragment de ceràmica espatulada de cocció oxidant. Així i tot, fou difícil detectar estructures d'aquests primers moments d'ocupació a causa de les múltiples reformes de l'edifici. Tanmateix cal pensar que els murs perimetrals del recinte formarien part de l'estructura inicial.

Observacions:

El recinte del castell està protegit amb una tanca metàl·lica. Té càmeres, il·luminació i cartell informatiu a l'exterior. S'hi fan visites guiades el segon diumenge de cada mes. Fora del recinte del castell hi ha una bassa de pedra (protegida per una tanca metàl·lica i un gran bloc de pedra, rere la font, que podria correspondre a un cup de decantació. En ambdós casos les restes s'haurien d'associar a l'última fase d'us del castell com a mas. Actualment l'Ajuntament en gestiona les visites guiades cada segon diumenge de mes de 10 a 13 hores, tot i que per grups es fan visites concertades. Cont. Descripció: A més a més la documentació parcial d'un mur en una de les sales del recinte, podria suggerir l'existència d'una torre primigènia, resposta que només es resoldrà amb l'excavació extensiva d'aquesta part del castell. La Fase II (ss. XIV-XVII) coincideix amb les primeres grans reformes de l'edifici i en ella s'inclouen tots aquells elements que no formen part de l'estructura original del castell, ni tampoc de les reformes vinculades a la transformació del conjunt en masia. Dins d'aquest ampli horitzó cronològic es van establir tres subfases. La primera fase d'activitat després de la fundació del castell es detecta a partir del segle XIII. Tot i que no es van poder identificar les estructures bastides en aquest moment, sembla que el castell començà un procés de remodelació important, una dada avalada tant pels materials arqueològics com per la localització de tres forats de pal i 4 sitges. Entre els segles XV-XVI culminà el procés de reformes iniciat al segle XIII, i durant aquest moment es construeixen diverses arcades en les sales centrals del recinte, així com bona part de les obertures decorades en els murs centrals de l'edifici, a més d'una llar de foc i un mur localitzat a la sala principal. Per últim entre els segles XVI-XVII, s'endegà l'última fase de reformes dins aquest ampli horitzó cronològic, les quals transformarien considerablement la fisonomia del conjunt. Finalment la fase III (segles XVII- XIX) es caracteritza per la modificació i transformació del castell en un mas. És clar que al XVIII l'edifici patí transformacions importants que van quedar paleses en dues llindes, on es llegeixen les dates de 1774 i 1777. També es va produir un reforç important dels murs i la construcció de nous forjats, un trull i diverses tines. El mas va ser abandonat cap als anys 40 del segle XX. Cont. Història: El castell va estar habitat per masovers fins els anys '50 del segle XX, la família Duarri van ser els darrers masovers. Segons es desprèn de la publicació (PARCERISAS, 2013: 159) es evident que en aquest moment el castell era utilitzat com a masia. De fet la pròpia Antònia Duarri esmenta l'existència de tines i que a l'antiga presó hi tenien els porcs. Així mateix també esmenta les deficiències estructurals que ja amenaçava l'edifici. L'octubre de 1980 al costat de l'església de Sant Miquel es va originar un greu i gran incendi per descuit d'uns excursionistes, que va alertar del perill de degradació del conjunt. Però la manca de recursos només va permetre tancar el recinte evitant l'entrada de gent. Finalment el 1997 Joan Joaquim de Vilallonga cedeix el castell a la Fundació Castells Culturals de Catalunya perquè el restauri amb la condició que li reservi una sala que portarà el seu nom. L'any 2005 amb l'evident amenaça de ruïna l'Ajuntament va adquirir el castell amb el compromís de gestionar-ne la restauració. El 2006 s'endeguen les feines de rehabilitació i documentació, el 2008 es presenta el Pla director del projecte a càrrec de l'arquitecte Josep M. Esquius i el 2012 s'inaugura la primera fase del projecte. Des d'aquest moment el Castell torna a ser accessible i visitable.

Història

Sembla que el Castell de Castellar tindrien el seu origen en la reorganització territorial de Guifré I de Barcelona, entre el 880 i 890. Tot i que no hi ha proves documentals, és possible pensar que

el castell de Castellar, podria ser un d'aquests. El lloc de Castellar apareix documentat per primer cop l'any 983, en l'acta de consagració del monestir de Sant Llorenç prop Bagà. No és fins el 1022, quan hi ha un document que parla explícitament de l'existència del castell. Aquest document correspon a un testament del seu senyor, Seguí, que deixa el castell al seu fill Company. Aquest document, a part del castell, esmenta l'existència de sis torres: les de Ceger (Seguer), Pujo Farner (Puigfarner), Sancta Maria (de les Coromines), Villalonga, la Guardia (la Guàrdia Pilosa) i Solanenles (Solanelles). Situant aquestes torres i el castell en el mapa, s'observa que el terme de Castellar, cap al 1022, tenia forma de llança. La punta seria la Guàrdia Pilosa (a 15 km en línia recta del castell) i dirigida cap a la Segarra (terra amb conflicte amb els sarraïns en aquest període). Per tant, entre la Guàrdia Pilosa i Castellar s'escalonen en profunditat, sis fortificacions secundàries (torres) amb l'objectiu de donar refugi i defensa als ciutadans de l'indret. Aquesta forma allargada del terme de Castellar, entre els castells de Calaf, Llavineria i Aguilar, per un costat, i Grevalosa i la Manresana per un altre, és similar a la que tenien els comtats d'Urgell, Cerdanya-Berga, Ausona-Manresa i Barcelona. D'aquest sistema defensiu quasi no en queda res. L'any 1078 fa testament Company, fill de Seguí, i és en aquest document on, se cita per primera vegada l'església de Sant Miquel, ja que el mort hi fa una deixa. La següent notícia, és del 1123 on un fill de Company, Berenguer Sendred, no consta com a propietari del castell, sinó que ho és un altre germà seu. El 1259 apareix un Simó de Castellar, fill de Guillem de Castellar. La família Castellar desapareix definitivament de la documentació per trobar com senyor del castell a Guillem de Castellví. El 1281 el castell ja és en mans dels Grevalosa, ciutadans de Manresa, en concret d'Arnau de Grevalosa. El 15 de juny del 1400, el rei Martí l'Humà, restituí la jurisdicció de Castellar, fins aquell moment empenyorada pel rei Pere el Cerimoniós, prometent que no alinearia mai aquestes jurisdiccions sinó que serien governades pel veguer de Manresa. Així i tot, per aquestes dates, el castell continuava sent propietat dels Grevalosa, en concret de Pere Grevalosa. Aquesta propietat queda demostrada en un document: "trasumpto de una Concordia feta y firmada per y entre la Universitat de la Vila de Prats de Rey de una part, y Mosen Janot de Gravalosa, Senyor de Castellar de part altre. En poder del Discret Antich Not. De Manresa als 22 de Janer de 1565". El recinte seguirà en les mateixes mans fins el segle XVIII, quan passà a la família Amat, per enllaç matrimonial al morir el 1621 Jerònima de Grevalosa i Romeu sense descendència. A partir d'aquest moment el Castell pateix una profunda transformació, ja que esdevé un mas dedicat íntegrament a tasques agrícoles, la presència de diverses tines, un trull o quadres per animals, corts i galliners, piques, bótes així ho evidencia. Els Amat seran senyors del Castell fins a finals del segle XIX quan Gaietà d'Amat i d'Amat morí sense descendència. El matrimoni de M^o Escolàstica d'Amat i d'Amat el 1832 amb Ramon de Càrcer i de Falguera, fa que el feu passi a mans de la família Càrcer. Finalment el matrimoni de Dolors de Càrcer i Ros amb Lluís de Vilallonga i Sentmenat el 1887 converteix els Villalonga en la família propietària, família que en té la propietat fins avui dia. Joaquim de Vilallonga, fill de Dolors i Lluís rehabilità el títol i se li donà el de comte de Sant Miquel de Castellar el 1923. L'actual senyor de Castellar és Joan Joaquim de Vilallonga i Girona.

Bibliografia

BELMONTE, C. (2007): Memòria d'intervenció arqueològica al Castell de Castellar, Aguilar de Segarra. Arxiu Àrea de Coneixement i Recerca, DGPC. Núm. mem. 6301 (3 vols.)
BELMONTE, C (2012): Memòria del Seguiment arqueològic del Castell de Castellar. Rehabilitació de l'Edifici. Fases I i II. Àrea de coneixement i recerca. Inèdit PARCERISES I COLOMER, Roser (2000) Memòria d'Aguilar de Segarra. Recull de la vida d'un poble. Monografies, 22. Centre d'Estudis del Bages. PARCERISES I COLOMER, Roser (2013) Mil

anys d'història. Castell de Castellar. Ajuntament d'Aguilar de Segarra. SITJES I MOLINS, Xavier (1982) El sistema defensiu a Castellar a principis del segle XI. Miscel·lània d'Estudis Bagencs. N° 2. Centre d'Estudis del Bages. Pàg. 151-157 <http://www.castelldecastellar.cat>

